

Hänvisning
Er skrivelse 17.5.2023

Kontaktperson
Susanne Broman, telefon +358 (0)18 25185
susanne.broman@regeringen.ax

Sunds kommun
Att: Äldreomsorgsledare Desirée Zetterman
Norra Sundsvägen 361
AX-22520 KASTELHOLM

desiree.zetterman@sund.ax

Ärende

Frågor om regelverket kring Kommunernas socialtjänst k.f.:s (KST) service Stöd för rörligheten

Bakgrund

Äldreomsorgsledaren för Sunds kommun har den 17 maj 2023 inkommit till landskapsregeringen med en skrivelse gällande socialservicen "Service som stöder rörlighet" och färdtjänst för personer 65 år och äldre. Skrivelsen har utarbetats i samråd med äldreomsorgsledarna i kommunerna Saltvik, Geta, Finström samt Vårdö.

Beslut

Ålands landskapsregering antecknar skrivelsen till kännedom och avger följande svar;

Handläggningstid för service som stöder rörlighet

Kommunernas socialtjänst (KST) ansvarar för service som stöder rörlighet, enligt 23 § i socialvårdslagen, för samtliga klienter oavsett ålder. I punkt 1 i skrivelsen nämns KST:s handläggningstid gällande service som stöder rörlighet som lång, minst tre månader. I skrivelsen efterfrågas ett mer flexibelt och individanpassat sätt att hantera de äldres ansökningar om service som stöder rörligheten samt förkortade handläggningstider.

Handläggningstiden för beslutsfattande gällande socialservice för äldre personer, 65 år och äldre, regleras i Äldrelag (2020:9) för Åland (äldrelagen). Av 18 § 1 mom. framgår att om en äldre person brådskande är i behov av service, ska beslut om beviljande av socialservice fattas och den service som har beviljats ordnas, så att den äldre personens rätt till nödvändig omsorg inte äventyras. Enligt socialservicegarantin i 18 § 2 mom. ska kommunen fatta beslut utan ogrundat dröjsmål och senast tre månader från det att ansökan har inkommit, om en skriftlig eller muntlig ansökan gäller behov av socialservice som inte är brådskande.

18 § sammanhänger med äldrelagens 23 §. Enligt 23 § ska kommunen minst en gång i halvåret offentliggöra uppgifter om den tid inom vilken en äldre person kan få socialservice som denne sökt. Genom bestämmelsen är kommunen skyldig att ge information om den tid, inom vilken socialvårdsservice som ansökts om, kommer kunna ges. Utvecklingen av väntetiden över tid kan även utgöra en viktig indikator i kommunens utvärdering enligt äldrelagens 8 § om den service som tillhandahålls de äldre överensstämmer med kravbestämmelserna i lagstiftningen och är tillräcklig och av god kvalitet.

Landskapsregeringen konstaterar att beslut om service som stöder rörlighet för 65 år och äldre, ska fattas utan ogrundat dröjsmål och senast tre månader från det att ansökan har inkommit, om en skriftlig eller muntlig ansökan gäller behov av socialservice som inte är brådskande. För att erhålla flexibla och individanpassade sätt att hantera de äldres ansökningar, krävs bland annat utvecklade fungerande förvaltningsövergripande strukturer för samarbete och genomförande mellan kommuner och kommunalförbund i och med att ansvaret för service till äldre åligger både kommuner och KST.

Inkomster som ligger till grund för rätten till service som stöder rörlighet

Skrivelsens punkt 2 omfattar frågor enligt vilken lagstiftning KST ges rätt, att baserat på klientens inkomst besluta om service som stöder rörlighet samt enligt vilken lagstiftning KST ges rätt att beakta klientens besparingar som inkomst vid ansökningar om service som stöder rörlighet.

Service som stöder rörlighet i enligt med socialvårdslagens 23 § ska kunna ordnas på olika sätt, även för dem som bor på landsbygden. För vissa som behöver service som stöder rörlighet kan det vara möjligt att använda allmänna kommunikationsmedel med hjälp av en annan person i form av *ledsagarservice*. En klient som inte har rätt till färdtjänst enligt handikappservicelagen kan klara av att använda allmänna fortskaffningsmedel förutsatt att klienten får tillräcklig *handledning* och möjlighet att träna på att använda trafikmedlen med stöd av en annan person, dvs. service som stöder rörlighet. Stöd för rörlighet kan också ordnas i form av *grupptransporter*. *Skäliga kostnader kan även i enlighet med 23 § 3 mom. punkt 4 ersättas för transport med taxi, färdtjänstbil eller ett annat motsvarande fordon.* Service som stöder rörlighet kan även ordnas *på något annat lämpligt sätt.*

Service som stöder rörlighet utgör en så kallad anslagsbunden service, men beviljandet av servicen är inte helt och hållet beroende av prövning. Vid bedömning av servicebehovet ska man beakta bland annat socialvårdslagens 11 § Stödbehov, 12 § Tryggande av nödvändig omsorg och försörjning och 21 § Boendeservice, enligt vilka servicen riktas till dem som behöver den mest. Ingen klientgrupp kan helt och hållet uteslutas ur servicen på basis av kommunens anvisningar, utan servicebehovet ska bedömas för var och en. Till exempel föreskrivs i lagen inte att en persons inkomster är den enda grunden för att bedöma en persons servicebehov.

I socialvårdslagens tillämpningsguide nämns ett rättsfall från Åbo förvaltningsdomstol (21.11.2016, nr 16/0726/2). Klientens ansökan om stöd för rörligheten hade avslagits med hänvisning till att klientens inkomster översteg den inkomstgräns som den kommunala myndigheten hade fastställt. Den fastställda bruttoinkomstgränsen var 1 300 euro för en ensam boende per månad. Klientens bruttoinkomster var 1 913,48 euro i månaden.

I Åbo förvaltningsdomstols avgörande hänvisas till socialvårdslagens (FFS 1301/2014) 1 § där det som socialvårdslagens syfte bland annat nämns att främja och upprätthålla välfärden samt bekämpa och minska ojämlikhet och marginalisering. Äldre personers möjligheter att klara sig på egen hand och deras delaktighet i samhället och boende hemma ska stödas. Enligt RP 164/2014 rd ska stöd för rörligheten i första hand ordnas för äldre som till följd av försvagad funktionsförmåga av åldrande är i behov av stöd för att kunna röra sig och andra som är i behov av stöd för rörligheten som inte är berättigade till färdtjänst enligt handikappservicelagen.

I avgörandet framförs att det inte framgår av socialvårdslagens 23 § 2 mom. som förutsättning för beviljande av stöd för rörligheten att inkomsterna ska underskrida en viss gräns. Bedömningen om rätten till tjänsten ska basera sig på lag. Förvaltningsdomstolen upphävde beslutet och återförvisade ärendet för ny behandling där klientens individuella situation ska beaktas och beslutet basera sig på socialvårdslagens bestämmelser.

Rikets socialvårdslag (FFS 1301/2014) motsvarar landskapslag (2020:12) om socialvårdslag till nämnda delar. Bedömningen om rätten till stöd för rörligheten görs enligt prövning och där kan tillsammans med andra grunder även beaktas klientens egna ekonomiska möjligheter att bekosta nödvändiga resor enligt behov, där man kan utgå från riktgivande anvisningar. Inkomstgränsen kan inte vara den enda grunden för att avslå en ansökan om stöd för rörlighet. Bedömningen ska utgöra en helhetsbedömning över klientens individuella behov.

Landskapsregeringen konstaterar att gällande service som stöder rörlighet finns inte närmare bestämmelser om avgift i lag, förutom i 4 § i landskapslag (2022:91) om klientavgifter inom socialvården. Kommunerna (i detta fall KST) har självbestämmanderätt och möjlighet att fastställa till exempel självriskandelar, avgifter eller ersättningsnivåer. Kommunerna kan även använda riktgivande anvisningar om vilka inkomster och besparingar som beaktas i bedömningen om beviljande av ersättning för skäligen kostnader för transporter med taxi, färdtjänstbil eller ett annat motsvarande fordon.

Tillgång till kollektivtrafik

I skrivelsen lyfts de geografiska aspekterna och hur de påverkar äldre kommuninvånares levnadsvillkor. Under punkt 1 framförs att tillgången till kollektivtrafik och närheten till

exempelvis mataffär, bank och apotek skiljer sig åt beroende på var på Åland klienter bor. I skrivelsen framförs även att tillgången till så kallad matartrafik är begränsad, vilket försvårar för klienter på landsbygden att använda kollektivtrafiken.

Landskapsregeringen konstaterar att bestämmelsen om service som stöder rörlighet (23 § i socialvårdslagen) inte frångår principen att i första hand utveckla en tillräcklig och tillgänglig kollektivtrafik som också gör det möjligt för befolkningen med nedsatt funktionsförmåga att röra sig. Tillgänglig kollektivtrafik kan vid behov kompletteras med bland annat servicelinjer och flexlinjetrafik. Syftet med landskapslag (2019:60) om kollektivtrafiktjänster (kollektivtrafiktjänstlagen), är att främja utvecklingen av kollektivtrafiken på Åland så att allmänheten har tillgång till sådana nödvändiga kollektivtrafiktjänster som svarar mot det dagliga behovet av att förflytta sig.

Landskapsregeringen ansvarar för att det finns en tillräcklig och fungerande kollektivtrafik på Åland. Ålands andra trafikförsörjningsprogram fastställdes 5 januari 2023 vilket kommer att styra utvecklingen av kollektivtrafiken under programperioden 2023 – 2026. Vidare kan konstateras att det, i enlighet med kollektivtrafiktjänstlagen, är respektive kommuns ansvar att initiera, upphandla och bekosta matar- och glesbygdstrafik. Landskapsregeringen ger understöd för trafiken med maximalt 80 procent, så långt budgeterade medel räcker. Detta i syfte att möjliggöra för kommuninvånarna att ta sig från hemmet till de större trafiklederna där kollektivtrafiken trafikerar.

Landskapsregeringen beaktar geografiska aspekter och möjlighet till fungerande transporter i det pågående arbetet med att ta fram ett äldrepolitiskt program för Åland, inklusive åtgärdsprogram.

Äldres rätt till färdtjänst enligt handikappservicelagen

I punkt 3 i skrivelsen lyfts farhågor att personer, 65 år och äldre, aldrig eller sällan beviljas färdtjänst enligt landskapslag (2010:50) om tillämpning i landskapet Åland av lagen om service och stöd på grund av handikapp (handikappservicelagen). Personer 65 år och äldre uppfattas vara exkluderade från färdtjänsten och inte beaktade i lagstiftning och regelverk.

Landskapsregeringen kan konstatera att majoriteten personer som är beviljade färdtjänst enligt handikappservicelagen består av 65 år och äldre. 57 procent av de som beviljats färdtjänst enligt handikappservicelagen under år 2021 bestod av personer 65 år och äldre. Andelen personer 65 år och äldre av det totala antalet beviljade har kontinuerligt stigit. Från år 2011 till år 2021 steg antalet mottagare av färdtjänst (65 år och äldre) med cirka 100 procent. Under tidsperioden 2009–2019 har totala kostnaderna för färdtjänst enligt handikappservicelagen (8,3 milj. euro) utgjort cirka en fjärdedel av totala kostnaderna för servicen enligt handikappservicelagen under samma period.

Utgångspunkten för ordnandet av socialservice är den allmänna servicen som är avsedd för alla klienter. Inom socialvården ska tjänsterna i första hand ordnas med stöd av socialvårdslagen (allmän lag), och först därefter med stöd av speciallagstiftningen som till exempel handikappservicelagstiftningen. Om service med stöd av socialvårdslagen inte är tillräcklig eller ändamålsenlig eller servicen inte kan ordnas med stöd av socialvårdslagen, ska servicen ordnas med stöd av en speciallag.

Service och stödåtgärder enligt handikappservicelagen ordnas om en person med funktionsnedsättning inte får tillräckliga och lämpliga tjänster eller stödåtgärder med stöd av någon annan lag. Kriterierna om lämplighet och tillräcklighet ska vara uppfyllda samtidigt. Handikappservicelagen tillämpas till exempel när den service som tillhandahålls i första hand inte passar behovet som uppstår på grund av personens funktionsnedsättning eller sjukdom.

Skälig färdtjänst jämte följeslagarservice ordnas enligt 8 § handikappservicelagen för en person med svår funktionsnedsättning som på grund av sin funktionsnedsättning eller sin sjukdom nödvändigt behöver sådan service för att klara de funktioner som hör till normal livsföring. Av 5 § handikappserviceförordningen framgår, "När det gäller att ordna färdtjänst och därtill hörande ledsagarservice betraktas som gravt handikappade de som har särskilda svårigheter att röra sig och som på grund av sitt handikapp eller sin sjukdom inte kan anlita de offentliga kollektivtrafikmedlen utan oskäligt stora svårigheter". "Färdtjänst ordnas inte för den som får sådan service med stöd av någon annan lag".

Landskapsregeringen konstaterar att majoriteten av de som erhåller färdtjänst enligt handikappservicelagen är 65 år och äldre. Handikappservicelagen fastställer inte någon åldersgräns och omfattar således även personer 65 år och äldre, i de fall personen uppfyller lagens kriterier och definitioner.

Minister

Annette Holmberg-Jansson

Specialsakkunnig

Susanne Broman

FÖR KÄNNEDOM

Saltviks kommun, Ritva Eklund, vik. äldreomsorgsledare, ritva.eklund@saltvik.ax
Geta kommun, Janice Häggblom, föreståndare, janice.haggblom@geta.ax
Finströms kommun, Jana Andersson, äldreomsorgsledare,
jana.andersson@finstrom.ax
Vårdö kommun, Camilla Sjövik, äldreomsorgsledare, camilla.sjovik@vardo.ax
Kommunernas socialtjänst k.f. (KST), info@kst.ax